

به نام خداوند بخشنده مهربان

۱۵۵۹۵۷۵

معالجات عقیلی

امراض سر

محمد حسین عقیلی خراسانی شیرازی

تصحیح:

محمد جمشیدی

مهران عیسوند

Contents

مقدمه	۱۱
مقاله اول در بیان امراض حادثه در سر و در آن يك مقدمه و ده باب است	۱۳
مقدمه در بیان منفعت سر و تشریح آن و تقسیم امراض مختصه به آن و بیان اسباب و علامات و معالجات آن و دخول کلی و در آن هفده فصل است	۱۴
فصل اول از مقدمه در منفعت رأس اجزای آن	۱۵
فصل دوم از مقدمه در بیان تشریح دخل بقول کلی	۱۵
فصل سوم از مقدمه در بیان امراض دماغ و اسباب فاعله آن به قول کلی	۲۲
فصل چهارم از مقدمه در بیان دلالتی که واجبه است از ساختن آنها در احوال دماغ از افعال نفسانی و حسیه و سیاسی و حرکتیه	۲۳
فصل پنجم از مقدمه در بیان استدلال از افعال متعلقه به حرکات و آنچه منتهی به آنهاست از نوم و یقظه	۲۷
فصل ششم از مقدمه در بیان دلایل مآخوذه از جنس افعال طبیعیه از جوارحی که به طریق نقض مندفع می گردد و می روید از شعر و ظاهر می گردد از اورام و قروح	۲۸
فصل هفتم از مقدمه در بیان دلایل مآخوذه از موافقت و مخالفت و سرعت انفعالات و علوه آنها	۳۰
فصل هشتم از مقدمه در بیان استدلال از جهت مقدار رأس و شکل آن	۳۱
فصل نهم از مقدمه در بیان استدلال به چیزی که حس می نماید آن را دماغ از نقل و خفت و حرارت و پروت و اوجاع رأس	۳۲
فصل دهم از مقدمه در بیان استدلال مآخوذه از احوال اعضائی که به منزله فروع دماغند مانند عین و لسان و وجه مجاری لهأة و لوزتین و رقبه و اعصاب	۳۳
فصل یازدهم آن مقدمه در بیان استدلال از مشارکات مر اعضای را که مشارک اند دماغ را و قریب اند به آنها	۳۴

فصل دوازدهم از مقدمه در بیان استدلال از عضوی که متالم می گردد دماغ به سبب مشارکت آن	۳۵
فصل سیزدهم از مقدمه در بیان دلایل مزاج دماغ معتدل	۳۶
فصل چهاردهم از مقدمه در بیان امزجه رویه واقعه در جبلت	۳۶
فصل پانزدهم از مقدمه در بیان علامات امراض رأس مرضا مرضا	۳۷
فصل شانزدهم از مقدمه در بین قوانین علاج به قول کلی	۳۸
فصل هفدهم از مقدمه در بیان قوانین علاج رأس به طریق کلی	۴۹
مقاله اولی از فن دوم از کتاب مجمع الجوامع در بیان امراض رأس و در آن ده باب است ۵۹	
باب اول از مقاله اولی در بیان صداع و انواع و اسباب و علامات و معالجات بقول کلی و در آن يك مقدمه و	
هشت فصل است	۶۱
مقدمه در بیان امور چند که واجب است معرفت آنها پیش از شروع در مطلوب	۶۱
فصل اول از باب اول از مقاله اولی در بیان اصناف صداع حادث از انواع سوء مزاجات هشتگانه	۶۲
فصل دوم از باب اول از مقاله اولی در بیان تفکیک اصناف صداع حادث به سبب تفرق اتصال	۶۳
فصل سوم از باب اول از مقاله اولی در بیان اصناف صداع کائن از اورام	۶۴
فصل چهارم از باب اول از مقاله اولی در بیان کتب عروض صداع از مواد	۶۴
فصل پنجم از باب اول از مقاله اولی در بیان اصناف صداع کائن مشارکت	۶۵
فصل ششم از باب اول از مقاله اولی علامات داله بر اصناف صداع و اسام آن بقول کلی	۶۷
فصل هفتم از باب اول از مقاله اولی در تدبیر صداع بقول کلی	۶۹
فصل هشتم از باب اول از مقاله اولی در بیان علامات مندره به صداع در امراض	۷۱
باب دوم از مقاله اولی از فن دوم از کتاب مجمع الجوامع در بیان انواع صداع حادث از سوء مزاجات ثمانیه چهار	
مفرده و چهار مرکبه در ضمن هشت فصل	۷۱
فصل اول از باب دوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از سوء مزاج حار ساذج و اسباب و علامات و	
معالجات آن	۷۱
فصل دوم از باب دوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از سوء مزاج بارد ساذج و اسباب و علامات و	
معالجات آن	۷۶

فصل سوم از باب دوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از بیس که آن را خفته نامند و اسباب و علامات و	
معالجات آن سبب آن	۸۰
فصل چهارم از باب دوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از سوء مزاج رطب سازج و اسباب و علامات و	
معالجات آن	۸۱
فصل پنجم از باب دوم از مقاله اولی در بیان صداع حار رطب دموی و اسباب و علامات و معالجات آن	۸۲
فصل ششم از باب دوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از سوء مزاج حار یابس صفراوی و اسباب و	
علامات و معالجات آن	۸۵
فصل هفتم از باب دوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از سوء مزاج یارد رطب بلغمی و اسباب و علامات	
و معالجات آن سبب آن	۸۹
فصل هشتم از باب دوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از سوء مزاج یارب سوداوی و اسباب و	
علامات و معالجات آن سبب آن	۹۴
باب سوم از مقاله اولی از فن دوم از کتاب سیرم الجوامع در بیان انواع صداع حادث از مشارکت دماغ و در آن	
ده فصل است	۹۷
فصل اول از باب سوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث و آن قوت حسن دماغ و ذکای آن و اسباب و علامات	
و معالجات آن	۹۷
فصل دوم از باب سوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از ضعف دماغ و اسباب و علامات و معالجات آن	
علامت آن	۹۷
فصل سوم از باب سوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث و از ترعزع و حرک دماغ و اسباب و علامات و	
معالجات آن	۹۸
فصل چهارم از باب سوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از ضربه و یا سقوط یا شحه که برسد بر سر و	
اسباب و علامات و معالجات آن	۹۹
فصل پنجم از باب سوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از دود متولد در دماغ و اسباب و علامات و	
معالجات آن	۱۰۱
فصل ششم از باب سوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از سده به سبب اجتماع اخلاط غلیظه و اسباب و	
علامات و معالجات آن	۱۰۲

فصل هفتم از باب سوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از روانج پر گرداند بطون دماغ را از خارج و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۰۲
فصل هشتم از باب سوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از ریح و نجارات محقنه در رأس و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۰۳
فصل نهم از باب سوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از ریح که از خارج نفوذ نماید در سرو اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۰۵
فصل دهم از باب سوم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از مشارکت اورام دماغ و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۰۵
باب چهارم از مقاله نیمی از فن دوم از کتاب مجمع الجوامع در بیان انواع صداع حادث از مشارکت معده در آن شش فصل است:.....	۱۰۵
فصل اول از باب چهارم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از فم معده یا شدت حس آن.....	۱۰۵
فصل دوم از باب چهارم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از سوء مزاج.....	۱۰۶
فصل سوم از باب چهارم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از ارتقای بخارات متولده در معده نزد طبع اطعام و بعد انهضام.....	۱۰۹
فصل چهارم از باب چهارم از مقاله اولی در بیان صداع که در نزد میگردد نزد گرسنگی بسیار و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۱۰
فصل پنجم از باب چهارم از مقاله اولی در بیان صداع که حادث می گردد به سبب مشارکت دیدانی که در معده تولد یابند و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۱۱
فصل ششم از باب چهارم از مقاله اولی در بیان صداع حادث به مشارکت اعضای دیگر و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۱۲
باب پنجم از مقاله اولی از فن دوم از کتاب مجمع الجوامع در بیان انواع صداعی که عقب جماع و اعراض نفسانیه متعیه و صداعی که از آشامیدن شراب بسیار و صداعی که بعد از نزله او صداعی که بعد از بیداری از خواب و صداعی که به مشارکت ورم حادث می گردد و هر يك اینها را در فصلی علیحده ذکر می نماید یعنی در هفت فصل.....	۱۱۳

فصل اول از باب پنجم از مقاله اولی در بیان صداعی که عارض می گردد و به مشارکت حمیات حاده و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۱۳
فصل دوم از باب پنجم از مقاله اولی در بیان صداع بحرانی و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۱۴
فصل سوم از باب پنجم از مقاله اولی در بیان صداع حادث به عقب جماع و اسباب و علامت و معالجات آن.....	۱۱۵
فصل چهارم از باب پنجم از مقاله اولی در بیان صداع حادث از آشامیدن شراب بسیار و خمار آن خصوص شراب کهنه غلیظ کدر و این را صداع خماری نامند و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۱۶
فصل پنجم از باب پنجم از مقاله اولی در بیان صداع حادث به عقب نوم و نعاس و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۱۷
فصل ششم از باب پنجم از مقاله اولی در بیان صداع حادث به سبب نزله و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۱۷
باب ششم از مقاله اولی از فن دوم از کتاب مجمع الجوامع در بیان صداعی که آن را شقیقه و صداعی که آن را بیضه و خوده و صداعی که آن را اعصاب نامند.....	۱۱۸
فصل اول از باب ششم از مقاله اولی در بیان شقیقه و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۱۸
فصل دوم از باب ششم از مقاله اولی در بیان صداع معروف به دهنه و خوده و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۲۲
فصل سوم از باب ششم از مقاله اولی در صداعی که آن را اعصاب نامند و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۲۵
فصل چهارم از باب ششم از مقاله اولی در بیان صداع متخیل و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۲۶
فصل پنجم از باب ششم از مقاله اولی در بیان صداعی که حادث می گردد از عقب تعقب و حرکت شدید مانند مشی و غیر آن و آن را صداع عیانی نامند و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۲۶
فصل ششم از باب ششم از مقاله اولی در نقل سر و خارش آن و اسباب و علامات و معالجات آن.....	۱۲۷
باب هفتم از مقاله اولی از فن دوم از کتاب مجمع الجوامع در بیان اورام و تفرق اتصالات عارضه در دماغ و در آن دوازده فصل است.....	۱۲۷

فصل اول از باب هفتم از مقاله اولی در بیان سرسام حقیقی و غیر حقیقی آن و اقسام و اسباب و علامات و	
معالجات هر يك	۱۲۷
فصل دوم از باب هفتم از مقاله اولی در بیان سرسام حادث از ماده حار رطب و موی و اسباب و علامات و	
معالجات آن	۱۳۲
فصل سوم از باب هفتم از مقاله اولی در بیان سرسام حادث از ماده حار یابس صفراوی که قرانطیس خالص	
نامند و اسباب و علامات و معالجات آن	۱۳۷
فصل چهارم از باب هفتم از مقاله اولی در بیان سرسام ادث از ماده بارد رطب بلغمی که آن را لیثرغس و	
نیسان نیز مند و اسباب و علامات و معالجات آن	۱۴۰
فصل پنجم از باب هفتم از مقاله اولی در بیان سرسام حادث از ماده بارد یابس سوداوی و اسباب و علامات و	
معالجات آنها	۱۴۳
فصل ششم از باب هفتم از مقاله اولی در بیان سرسام حادث به مشارکت برسام و اسباب و علامات و	
معالجات آن	۱۴۵
فصل هفتم از باب هفتم از مقاله اولی در بیان شقاق برسام و اسباب و علامات و معالجات آن	۱۴۶
فصل هشتم از باب هفتم از مقاله اولی در بیان قلمونی که مازر است و اسباب و علامات و معالجات آنها	
.....	۱۴۷
فصل نهم از باب هفتم از مقاله اولی در بیان حمره و قوبا در دمع و اسباب و علامات و معالجات آن	۱۴۸
فصل دهم از باب هفتم از مقاله اولی در اورام حادث در خارج قحف و مایه مسجم و آن که آن را عطاش	
الضیایان به شین معجمه نامند و اسباب و علامات و معالجات آن	۱۵۰
فصل یازدهم از باب هفتم از مقاله اولی در بیان سبات سهرمی و اسباب و علامات و معالجات آن	۱۵۱
فصل دوازدهم از باب هفتم از مقاله اولی در بیان شجه و ضربه که بر پوست سر رسد و اسباب و علامات و	
معالجات آن	۱۵۳
باب هشتم مقاله ادلی از فن از کتاب مجمع الجوامع در بیان امراضی که اکثر مضرات آنها در افعال حس و	
سیاست می باشد و در آن پنج فصل است	۱۵۳
فصل اول از باب هشتم از مقاله در بیان سبات و نوم و اقسام و اسباب و علامات و معالجات آن	۱۵۳
فصل دوم از باب ششم از مقاله اولی در بیان یقظه و سهر و اسباب و علامات و معالجات آن	۱۶۱

فصل سوم از باب هشتم از مقاله اولی در بیان دوار و اسباب و علامات و معالجات آن	۱۶۶
فصل چهارم از باب هشتم از مقاله اولی در بیان سدر و اسباب و علامات و معالجات آن	۱۷۴
فصل پنجم از باب هشتم از مقاله اولی در بیان شخوص و جمود و اسباب و علامات و معالجات آن هر دو	۱۷۶
باب نهم از مقاله اولی از فن دوم از کتاب مجمع الجوامع در بیان آفات ذهن بقول کلی و در آن چهارده فصل است	۱۷۹
فصل اول از باب نهم از مقاله اولی در بیان نسیان	۱۸۱
فصل دوم از باب نهم از مقاله اولی در بیان فساد ذکر که آن را هلاک الذکر نامند	۱۸۵
فصل سوم از باب نهم از مقاله اولی در بیان فساد فکر و اسباب و علامات و معالجات آن	۱۸۸
فصل چهارم از باب نهم از مقاله اولی در بیان فساد تخیل و اسباب و علامات و معالجات آن	۱۸۹
فصل پنجم از باب نهم از مقاله اولی در بیان اختلاط ذهن و هذیان و اسباب و علامات و معالجات آن هر دو	۱۹۱
فصل ششم از باب نهم از مقاله اولی در بیان رعوف و حلق و اسباب و علامات و معالجات آنها	۱۹۳
فصل هفتم از باب نهم از مقاله اولی در بیان جنون و آن بر سه قسم است	۱۹۴
فصل دهم از باب نهم از مقاله اولی در بیان جنون	۱۹۵
فصل هشتم از باب نهم از مقاله اولی در بیان مالیخولیاست و اسباب و علامات و معالجات آن	۲۰۴
فصل نهم از باب نهم از مقاله اولی از فن سوم در بیان عشق و اسباب و علامات و معالجات آن	۲۲۲
فصل دهم از باب نهم از مقاله اولی از فن دوم در بیان لوی بیخلاق نامند و اسباب و علامات و معالجات آن	۲۲۷
فصل یازدهم از باب نهم از مقاله اولی از فن دوم	۲۲۷
فصل دوازدهم از باب نهم از مقاله اولی از فن سوم در بیان صرع و اقسام اسباب و علامات و معالجات آن	۲۲۹
فصل سیزدهم از باب نهم از مقاله اولی در بیان ام الضمیان و اسباب و علامات و معالجات آن	۲۴۰
فصل چهاردهم از باب نهم از مقاله اولی در بیان سکنه و اسباب و علامات و معالجات آن	۲۴۴
قسم دوم که سکنه انتقاضی است که به سبب ورم حادث می گردد و علامات و معالجات آن	۲۵۱

باب دهم از مقاله اولی از فن دوم از کتاب مجمع الجوامع در بیان امراض عصب و اسباب و علامات و معالجات

آن ۲۵۲

فصل اول از باب دهم از مقاله اولی در بیان فالح و اسباب و علامات و معالجات آن ۲۵۳

فصل دوم از باب دهم از مقاله اولی در بیان استرخاء و اسباب و علامات و معالجات آن ۲۵۹

فصل سوم از باب دهم از مقاله اولی در بیان تشنج و اسباب و علامات و معالجات آن ۲۶۱

فصل چهارم از باب دهم از مقاله اولی در بیان تمدد و کزاز و اسباب و علامات و معالجات آن ۲۶۶

فصل پنجم از باب دهم از مقاله اولی در بیان رعشه و اسباب و علامات و معالجات آن ۲۷۰

فصل ششم از باب دهم از مقاله اولی در بیان خدر و اسباب و علامات و معالجات آن ۲۷۳

فصل هفتم از باب دهم از مقاله اولی در بیان لقوه و اسباب و علامات و معالجات آن ۲۷۶

فصل هشتم از باب دهم از مقاله اولی در بیان اختلاج و اسباب و علامات و معالجات آن ۲۸۱

فصل نهم از باب دهم از مقاله اولی در بیان فیحدج که لوی و اسباب و علامات و معالجات آن ۲۸۲

فصل دهم از باب دهم از مقاله اولی در بیان زلزل و اسباب و علامات و معالجات آن ۲۸۳

فصل یازدهم از باب دهم از مقاله اولی در بیان عصبه و اسباب و علامات و معالجات آن ۲۸۷

فصل دوازدهم از باب دهم در بیان حسّی که ظاهر گردد در باغ و اسباب و علامات و معالجات آن ۲۸۸

نمایه ۲۹۱

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذي خلق الانسان من سلاله من طين ثم جعله نطفة في قرار مكين ثم صير النطفة علقه بعد اربعين ثم قلب العلقه مضغة بهيئة الجنين ثم خلق المضغة عظاما ثم كسى العظام لحما ثم انشأ فيه خلقا آخر ثم صوره باحسن الصور فتبارك الله احسن الخالقين و احكم الحاكمين ثم رده الى اسفل سافلين عالم الكون و التجسيم دار البوار و التقسيم و ابتلاء بانواع الاعلال و البلية و الهمة طريقه التخليص و المعالجة بمعرفة الاسباب و الدلائل السابقة و اللاحقة الكلية و الجزئية و رعاية الستة الضرورية ثم اجتبه و جعله افضل المخلوقين و مجمع الكونين و خليفة في الارضين و **الصلوات الزاكيات** و التحيات الطيبات العاليات على من اوتى جوامع الكلم و به تم الرسالة و النبوة ختم الداعي الى الحق و الايمان بالحجة و الايقان و الشايب العارف بامزجة كل اهل الملل و الاديان و الشافي اسقام الروحانية و الجسمانية بطب المجاز و الحقيقة المزمك بنفوس السقيمة بالحكمة و الموعدة الحسنة الشريعة و الطريقة بالتعليم و الارشاد بالاشارات و قارن مناجات العباد الكافي الشافي الكامل الحاوي الشامل مقاصد كل الافراد اعني زبدة الكائنات و خلاصة الوجودات ابا القاسم محمد مصطفی و اهل بيته الاصطفاء الذي اذهب الله عنهم الرجس و طهرهم تطهيرا و سلم و لعلنا ما بعد مي گوید بنده خاطی محتاج به رحمت ربّه الغنی محمد حسین بن المرحوم المبرور محمد هادی لعلّ العقیلی که چون از تألیف فن کلیات مستی بخلصة الحکمة و مفردات مسمى بمخزن الادیة و مرکبات مستی بذخائر التركيب از کتاب مجمع الجوامع بعون الله تعالى و لطفه فارغ گردید حال شروع نموده تا این معالجات امراض مختصه از سر تا قدم در ضمن دوازده مقاله و هر مقاله مشتمل بر چند باب هر بابی مشتمل بر چند فصل فن دوم از فنون خمسة کتاب مجمع الجوامع در بیان امراض جزئیّه مختصّه هر عضو از اعضا از سر تا قدم و در آن دوازده مقاله است.